

KORUNOVÁNÍ MILOSTNÝCH MARIÁNSKÝCH OBRAZŮ*

DANA VRABELOVÁ

1. Úvod

Královské insignie, koruna a trůn, darované mariánskému milostnému obrazu *k větší cti a slávě*, symbolizují pozemský vrchol úcty a zbožnosti. Teologický základ tohoto liturgického obřadu vychází z Mariiny nebeské korunovace, která následuje po jejím nanebevzetí, kdy Panna Maria *stanula jako Královna nebe i země po pravici Synově – jako žena sluncem oděná – na hlavě její koruna z dvanácti hvězd (Zj 12,2)*.

Korunovačním obřadem církev vyznává, že blahoslavená Panna Maria je právem považována za Královnu a jako taková vzývána: „*Blahoslavená Panna, královský palác, v kterém si Král světa oblékl lidské tělo, je od Církve, která byla poučena Duchem Svatým, pozdravována jako Paní a Královna. Na projev této úcty, se mezi jinými prosadil zvyk korunovat slavné Bohorodičky, které jsou hojně uctívány, královskou korunou...*“¹

* Článek vznikl za částečné podpory GAUK č. 356911 „*Korunování milostných mariánských obrazů ve střední Evropě v 17. a 18. století*“.

¹ *Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis*. Editio typica. Typis polyglottis Vaticanis, 1981. *Dekret Posvátné kongregace pro bohoslužbu a svátosti*. Prot. CD.600/81. Novým korunovačním řádem a dekretem se podrobně zabývá: VRABELOVÁ, Dana. *Korunování milostných mariánských obrazů v českých zemích*. Diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, 2010, s. 118–124.

2. Vývoj ikonografie zobrazování Panny Marie jako Královny nebes v průběhu staletí

Zvyk zpodobňovat Pannu Marii jako *Královnou nebe a země* sedící na trůnu, obklopenou anděly a ozdobenou královskými insigniemi, převládl od Efezského koncilu konaného již v roce 431. V kostele Santa Maria in Trastevere je uchovávána slavná římská ikona *Madonna della Clemenza*² datovaná do 6.–8. století. Nezvykle velká ikona (164 × 116 cm) zobrazuje Bohorodičku s dítětem na klíně jako královnou s korunou zdobenou perlami a drahými kameny po vzoru byzantských panovnic,³ sedící na trůně, po jehož stranách stojí dva andělé.⁴

O dataci ikony se vedou dlouhodobé spory spojené s identifikací donátora – papeže vyobrazeného u nohou Madony. Slavný archeolog Carlo Cecchelli⁵ datuje ikonu do 6. století s odůvodněním, že papežem je buď Jan III. (561–574) nebo Benedikt I. (575–579). Ruský historik umění, jeden z nejuznávanějších odborníků dvacátého století na ruské a byzantské ikony, N. P. Kondakov⁶ a později i profesor Carlo Bertelli z Itálie⁷ se domnívají, že vyobrazeným donátorem je papež Jan VII. (705–707) a posouvají tak dataci až na počátek 8. století.

V gotickém sochařství se pak stává téma *Korunování Panny Marie* častým ikonografickým programem portálů a tympanonů zejména francouzských katedrál. Obvykle je zde také zobrazen Vykupitel, jak vkládá Panně Marii korunu na hlavu (katedrála v Laonu, 1195–1205, Chartres severní transept, střední portál, kolem 1205).

Na tympanonu západního portálu katedrály v Senlis (kolem 1170) je již korunovace Panny Marie dokončena, Matka Boží je přijata v nebi a sedí na trůně na stejné úrovni s Kristem, což lze považovat

² Madona slitování (slitující se).

³ Zobrazená koruna Madony je téměř identická s korunou zdobící císařovnu Theodoru na mozaice chrámu San Vitale v Ravenně, která je datována kolem roku 540.

⁴ Obraz *Madonny delea Clemenza* byl korunován zlatou korunou vatikánskou kapitulou dne 2. listopadu 1659.

⁵ CECHELLI, Carlo. *I mosaici della basilica di S. Maria Maggiore*. Torino: Ilti, 1956, s. 22.

⁶ KONDAKOV, Nikodim Pavlovič. *Ikonografija Bogamateri*. Sankt Petěrburg: Imperatorskaja Akad. nauk, 1914, 1. sv., s. 301–305.

⁷ BERTELLI, Carlo. *La Madonna di Santa Maria in Trastevere*. Roma 1961; BERTELLI, Carlo. *Le icone nelle chiese dell'Occidente*. In *Splendori di Bisanzio. Testimonianze e riflessi d'arte e cultura bizantina nelle chiese d'Italia*. Milano: Fabbri, 1990.

za ikonografickou novinku odpovídající stále intenzivnějšímu dobovému mariánskému kultu.

Zcela nové ikonografické uspořádání *Korunovace Panny Marie* se nachází v Paříži na severozápadním portálu Notre-Dame (kolem 1210). Ikonografii tohoto tympanonu musíme číst zdola nahoru. Nad sochou korunované Matky Boží stojící na prostředním pilíři portálu se v dolním pásu objevuje stánek s archou úmluvy, vlevo i vpravo sedí kněží, patriarchové a králové. Archa úmluvy je považována za starozákonní předzvěst tělesného nanebevzetí Panny Marie, které začíná povznesením jejího mrtvého těla, zobrazeném ve středním pásu, a vrcholí korunovaci na nebesích. Panna Maria sedící na trůnu vedle svého Syna je zde pravděpodobně prvně korunována andělem.

Také v Čechách nacházíme reliéfy s ikonografickým motivem *Korunování Matky Boží anděly*. Ve svatojiřské basilice na Pražském hradě se zachoval pravoúhlý na výšku komponovaný reliéf (1228–30) trůnící Madony s dítětem, korunované a okuřované anděly na oblacích, u jejichž nohou klečí zakladatelka a první abatyše ženského benediktinského kláštera Marie, přemyslovská kněžna Mlada, a vpravo pak abatyše Berta, která obnovila klášter po požáru v roce 1142, a byla proto nazývána jeho druhou zakladatelkou. Trůnící Madonu korunovanou dvěma anděly najdeme také na tympanonu gotického portálu kaple hradu Zvíkov (kolem 1230).

Ve 12. a 13. století se námět *Nebeské korunovace Panny Marie* přenáší z fasád chrámů také do jejich interiéru, kde v podobě nádherných, barvami hýřících mozaik zdobí triumfální oblouky a apsidy slavných mariánských římských kostelů (Santa Maria Trastavere, 2. pol. 12. stol., Santa Maria Maggiore, kolem 1295).

3. Vznik a historie korunovačního kultu mariánských zázračných obrazů

3.1 *Korunovace jako výraz privátní zbožnosti ve středověku*

Na zemi byla Panna Maria korunována napodobeninami korun světských panovníků a její korunovaný obraz usazován na královský trůn, oltář, zhotovený většinou k této slavnostní příležitosti *k větší cti a slávě*. Vždy se jednalo o skvostná umělecká díla zlatníků a stříbrníků, o jejichž podobě, pokud se nezachovala do dnešních časů, se dovídáme z četných rukopisů, tisků a rytin speciálně vydaných u příležitosti

korunovace.⁸ První korunovace obrazu⁹ Panny Marie se odehrála již v 8. století, kdy papež Řehoř III. (731–742) korunoval roku 732 obraz Panny Marie v oratoriu sv. Petra v Římě korunou z ryzího zlata a s mnoha diamanty. Nad oltář pak zavěsil druhou podobnou korunu.

Roku 843 věnoval papež Řehoř IV. (827–844) krásné stříbrné koruny obrazu Panny Marie, uctívaném v kostele sv. Kalixta a Kornélia v Římě, aby Panna Maria vyprosila odpuštění hříchu lidem, a aby jim zjednala milost u Boha. Tyto první korunovace však ještě nebyly takovými slavnostními obřady jako později v období baroka, měly spíše charakter privátní zbožnosti.

3.2 Rozvoj korunovačních obřadů v pozdním středověku a v renesanci

K rozvoji korunovačních obřadů mariánských obrazů a soch, dochází již ve 14. a 15. století, kdy vzniká tradice přenášet koruny nejprve v procesí a teprve pak následuje vlastní akt korunovace. Na závěr procesí byl tak korunován např. obraz Zlaté Madony z benediktinského opatství v Essenu¹⁰ a Panna Maria Čenstochovská.¹¹ Korunkami nesenými obyvateli Recanati do Loretánského domku, během morové epidemie v roce 1500, byla také papežem Juliem II. korunována soška Panny Marie Loretánské.¹²

„Avšak zvyk korunovat obrazy blahoslavené Panny Marie se rozšířil u zbožných křesťanů v západní církvi, nejvíce na začátku 16. století. Římští papežové nejenom, že tomuto způsobu lidové zbožnosti přáli, ale často také zvláště proslulé obrazy Bohorodičky korunovali osobně, nebo prostřednictvím svých zástupců.“¹³

Velkými propagátory mariánských korunovací v potridentské éře se stali kapucíni Fra Girolamo Paolucci di Calbolli de Forli

⁸ VRABELOVÁ, Dana. *Korunování milostných mariánských obrazů v českých zemích*, s. 17.

⁹ K tomu ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách. 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 1999, s. 132–133; ČEŽOVSKÝ, I. O korunovaci milostných obrazů a soch bl. Panny Marie. In ČEŽOVSKÝ, I. – VRAŠTIL, P. J. *Papežská korunovace Matky Boží Svatohostýnské*. Brno: Matice Svatohostýnská, 1913, s. 7–10; BARANOWSKI, Andrej Józef. *Koronacje wizerunków Maryjnych w czasach baroku*. Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Zamek Królewski, Warszawa, 2003, s. 7.

¹⁰ BARANOWSKI, Andrej Józef. *Koronacje wizerunków Maryjnych*, s. 7.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ *Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis*, s. 7.

(1552–1620), zvaný *Apoštol Madony* a F. Fedele da S. Germano, tvůrce první korunovační ceremonie.¹⁴ Papež Kliment VIII. (1592–1605) ozdobil drahocennou korunou, jeden z nejstarších mariánských obrazů v Římě, byzantskou ikonu v basilice Santa Maria Maggiore, nazývanou *Salus Populi Romani*.¹⁵

Kult korunování mariánských obrazů si ale prozatím stále zachovával charakter privátní zbožnosti či „diecézních korunovací“.

3.3 *Institucionalizace korunovačního kultu v 17. století*

3.3.1 *Nadace Alessandra Sforzy*

O založení tradice „papežských korunovací“ se v baroku zasloužil hrabě Alessandro Sforza Pallavicini z Piacenzy, italský šlechtic, který byl od mládí znám svou velikou úctou k Matce Boží. Rozhodl se proto darovat vatikánské kapitule finanční prostředky na výrobu zlatých korunek pro slavné obrazy zázračných římských madon. Jeho úmysl schválil papež Urban VIII. (1623–1644). Byla založena nadace hraběte Sforzy, ze které byly pořizovány zlaté korunky a jejíž správou pověřil papež vatikánskou kapitolu u sv. Petra.

3.3.2 *Korunovace schválené vatikánskou kapitulou*

První korunovace, oficiálně schválená vatikánskou kapitulou a financovaná hrabětem Sforzou, se uskutečnila 27. srpna 1631, kdy zlatá koruna spočinula na hlavě Madony della Febbre, uložené v sakristii basiliky sv. Petra v Římě. Korunovace, která byla vedena kardinálem François Barberinim, se osobně zúčastnil hrabě Alessandro Sforza († 20. 8. 1638), který byl ještě za svého života šťastným svědkem dalších třinácti korunovací milostných obrazů v různých římských kostelech.¹⁶ Madona della Febbre tak započala dlouhou řadu korunovací v Římě, a poté i v celém světě, nazývaných jako „papežské“. S cílem zajistit pokračování této tradice i po své smrti,

¹⁴ ALATRI, Ottavio P. L'incoronazione delle immagini mariane. In *L'Italia Francescana, rivista bimestrale di cultura francescana VIII*, Roma: Conferenza Italiana Superiori Provinciali, 1933, s. 159–166.

¹⁵ Korunka byla odcizena Napoleonem v roce 1800. Obraz byl poté rekorunován 15. 8. 1838 papežem Řehořem XVI. a 1. 11. 1954 papežem Piem XII. Dva sety korunek (pro Madonu a dítě) darované papeži se dnes nacházejí v Museu basiliky Santa Maria Maggiore.

¹⁶ BAV (Biblioteca Apostolica Vaticana), ACSP (Archivio del Capitolo di San Pietro). *Madonne Coronate*, 1. sv., fol. 72 (LXIX).

odkázal hrabě Sforza dne 3. července 1636¹⁷ kapitule sv. Petra velkou sumu na korunování milostných obrazů a soch podmíněnou dodržováním níže uvedených podmínek:

„Každý rok, díky roční rentě, nechá kapitula vyrobit dvě až tři zlaté koruny, které bude věnovat dvěma až třem zázračným vyobrazením Panny Marie, která zlatou korunu ještě nemají a která se nacházejí v Římě. Teprve až budou korunovány všechny římské zázračné obrazy Panny Marie, bude kapitula korunovat také dva až tři zázračné obrazy ročně mimo město a jinde ve světě. Pokud kapitula bude chtít věnovat zlatou korunu Madoně de Lorette a Panně Marii z florentského Zvěstování, je jí povoleno utratit celoroční příspěvek na tuto jednu korunu, zdobenou drahými kameny a nabídnout tuto korunu, dokonce i v případě, že dva výše jmenované obrazy již mají zlaté koruny. Stejná pravomoc je schválena kapitule také pro ostatní obrazy, které mají obdobné renomé a slávu jako Madona de Lorette a Panna Marie z florentského Zvěstování.“¹⁸

Hrabě zaslal vatikánské kapitule celou řadou dalších dopisů upravujících a specifikujících podmínky korunování milostných mariánských obrazů. Listem ze 7. července 1636¹⁹ např. uvádí, že výnos z odkázaných příjmů 71 „Monti“²⁰, které měl v Římě, „*musí být používán výhradně na výrobu zlatých korunek pro různé nejsvětější obrazy Panny Marie pod podmínkou, že vždy budou zdobit hlavu Královny nebes*“.²¹

Na základě výše uvedené listiny vydala vatikánská kapitula pro korunovace jasně formulované podmínky. Nerozhoduje, zda korunou má být ozdoben obraz nebo socha ani z jakého je materiálu. Nezáleží ani na umělecké ceně obrazu nebo sochy. Milostný obraz vyznamenaný vatikánskou korunou nesmí po korunovaci již nosit jinou korunku, než tu kterou obdržel z Říma. Kdyby se korunka ztratila, nebo byla odcizena, musí se vyžádat u vatikánské kapituly nová.

¹⁷ ALATRI, Ottavio P. *L'incoronazione delle immagini mariane*, s. 166–169; DEBELLINI, Enrico. Rukopisná předmluva. In BAV, ACSP *Madonne Coronate* 1. sv., fol. 1, 1863; SINDONE Raffaele. *Elenco storico e cronologico delle miracolose Immagini di Maria Virgine coronate della sacrosanta Basilica di s. Pietro in Vaticano*, 1756 (BAV, ACSP *Madonne Coronate*, 27. sv., fol. 6).

¹⁸ BAV, ACSP *Madonne Coronate*, 1. sv., fol. 48 (XLV).

¹⁹ BAV, ACSP *Madonne Coronate*, 1. sv., fol. 46 (XLIII).

²⁰ Jedná se o typ peněžního ústavu.

²¹ BAV, ACSP *Madonne Coronate*, 1. sv., fol. 46 (XLIII).

Předpokladem pro schválení žádosti o korunovaci byl věhlas obrazu (*clara imago*), který uctívali věřící jako zázračný (*gratiis refulgens*). Zázraky musely být prokazatelné přísedními výpověďmi hodnověrných svědků vzácných rodem, vysokým úřadem a bezúhonností života. Předpokladem korunovace též bylo stáří úcty (*antiquitas originis et artis*) a rozšíření kultu v co největším okruhu uctívatelů (*cultus eximius et antiquu*), kteří museli přicházet do poutního místa pravidelně a z veliké dálky (*concursum populi longinquo et perigrinationes continuae*).²²

Žádost podávala do Říma obvykle arcibiskupská konzistoř či sám arcibiskup zpravidla rok před plánovanou korunovaci.²³ Musela především svědecky doložit autenticitu předkládaných zázraků, starobylost a rozšíření úcty, což se dělo prostřednictvím příležitostné monografie zázračného vyobrazení, vydané tiskem. Papež Urban VIII. pověřil kanovníky vatikánské kapituly u sv. Petra, aby rozhodovali v záležitostech týkajících se korunovace obrazů a aby milostným obrazům přesvaté Královny nebeské zlaté korunky přiznávali a udíleli. Papež vydal zvláštní breve, v němž jsou pro slavnostní dny uvedeny též plnomocné odpustky a pověřoval korunátora. V Itálii to byl člen kapituly sv. Petra, mimo Itálii legát či diecézní biskup. Obraz či socha mohou být korunovány nebo i rekorunovány.²⁴

Nadace hraběte Sforzy vydala také první korunovační řád „*Ordo servandus in tradendis Coronis Aureis quae donantur á Capitulo Sancti Petri ex Legato D.ni Comitis Alexandri Sfortiae ad coronandas Imagines miraculosas Deiparae Virginis*“.²⁵

Korunování milostného obrazu bylo spojeno s předepsanými liturgickými úkony. Obřad se začínal rituální očištěním obrazu svěcenou vodou. Následovalo pomazání křížmem (podle tridentské liturgie) a vlastní korunovace, při níž první korunu obdrželo Jezulátko a následně Panna Maria. Obraz byl dále okuřován kadidlem a intronizován na mariánském „trůně“ speciálně k tomu zřízeném,

²² CENTESE, Reno. Cerimoniale dell'incoronazione. In *L'Italia Franceseana, rivista bimestrale di cultura franceseana* VIII, Roma: Conferenza Italiana Superiori Provinciali, 1953, s. 170–175.

²³ Srov. ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách*, s. 133.

²⁴ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách*, s. 133.

²⁵ BAV, ACSP *Madonne Coronate*. 1. sv., fol. 107–108 (CIV–CV) a fol. 109–112 (CVI–CIX) s vloženým tiskem korunovačního řádu.

čímž je většinou myšlen nádherně vyzdobený oltář či oltářík (možno i přenosný).²⁶

První takový obřad, dle těchto předpisů, se konal dne 31. srpna 1637 a této cti a privilegia se dostalo Michelangelově Pietě z chrámu sv. Petra v Římě.²⁷

4. Fond Madonne Coronate

Přesné záznamy o papežských korunovacích mariánských zázračných obrazů z let 1634–1931 obsahující žádosti, korespondenci, účty za korunky, relace o průběhu korunovací včetně vyobrazení korunovaných obrazů, záznamy o udělení koncese vatikánskou kapitulou a dokumenty ozřejmující založení nadace hraběte Sforzy, včetně pečlivého účetnictví této nadace, jsou vedeny v rukopisech dnes obsahujících celkem 36 svazků fondu *Madonne Coronate* uložených v dell'Archivio del Capitolo di san Pietro ve Vatikánské knihovně. Dokumenty z let 1932 až 1981 jsou uloženy v dell'Archivio Capitolarem, fond *Madonne Incoronate*.

Jedná se o záznamy třísetpadesátileté historie korunovačních obřadů mezi lety 1631–1981, během kterých bylo koncesováno vatikánskou kapitulou celkem 1300 korunovací po celém světě.

Na základě heuristického studia a následné podrobné analýzy primárního pramene 36 svazků rukopisů *Madonne Coronate* lze konstatovat, že díky odkazu hraběte Alessandra Sforzy²⁸ byly nejdříve korunovány madony v Římě, pak teprve mohly být korunovány madony v jiných italských městech a poté i v jiných zemích celého světa. Fond Alessandra Sforzy obhospodařovali kanovníci svatopetrské kapituly přibližně sedmdesát let.²⁹

První korunovanou madonou v historii se tak stala *Madonna della Febbre*, uložená v sakristii svatopetrského chrámu. Celkem bylo v Římě korunováno 139 milostných mariánských obrazů.

²⁶ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách*, s. 133.

²⁷ Slavný rukopis SINDONE, Raffaele. *Elenco storico e cronologico delle miracolose Immagini di Maria Vergine coronate della sacrocanta Basilica di s. Pietro in Vaticano*. 1756, fol. 13; BOMBELLI, Pietro Leone. *Raccolta delle immagini della B. ma Vergine ornate della Corona d'oro dal R.mo. Capitolo di San Pietro con breve ed esatta notizia di ciascuna imagine*. 1. sv., 1792, s. 4; DEJONGHE, Maurice. *Orbis Marianus. Les Madone couronnées à travers le monde*. 1967, s. 59.

²⁸ BAV, ACSP *Madonne Coronate*, 27. sv., fol. 6.

²⁹ BONCI, Paolo. *Madonne coronate in Italia e nel Mondo*. San Giovanni Valdarno: Servizio Editoriale Fiesolano, 2004, s. 24.

Počet ročních korunovací byl ovlivněn politickými a kulturně-historickými událostmi, jako např. Velkou francouzskou revolucí (1789–1799), kdy byly korunovány pouze jedna až dvě madony ročně. V roce 1800 dobývá Napoleon Bonaparte v čele francouzské armády Řím. Dochází k plenění Říma a vývozu vzácných památek a uměleckých děl do Paříže. V tomto období bohužel přichází i řada korunovaných římských madon o své původní zlaté korunky. Rekordním rokem je rok 1904, kdy se uskutečnilo celkem 31 korunovací.

První korunovanou madonou mimo Řím byla v roce 1652 (14. dubna) *Madona od jezer v Avigliane* (Torino). Tento milostný obraz byl dvakrát „rekorunován“ 30. dubna 1752 a 22. srpna 1852. Druhým městem Itálie, co se počtu korunovací týče, je Neapol, kde se uskutečnilo celkem 28 korunovací milostných obrazů, z toho deset v 18. století.

Zajímavé je, že celé 17. století bylo vyhrazené pouze korunovacím na území Itálie.

První korunovace za hranicemi Itálie se udála až v 18. století a to v Dalmácii dne 21. března 1715, kdy byla korunována *Panna Maria z hory Tersatto*. Následovala první korunovace ve střední Evropě – *Panna Maria Czestochovská*, královna Polska (8. září 1717) a další korunovace milostných obrazů nejenom z celé Evropy, ale i ostatních kontinentů. Mimo Evropu byla první „korunovanou Madonou“ *Panna Maria z Guadalupe* v Mexiku, jejíž obraz, jak řekl v roce 1945 papež Pius XII., „není namalován štětcem z tohoto světa“.⁵⁰ Svatý obraz Panny Marie Guadalupské byl korunován kapitulou sv. Petra 1. října 1740. V roce 1910 byl obraz rekorunován Piem X., jako *Patronka Latinské Ameriky* a v roce 1946 Piem XII., jako *Patronka celé Ameriky*.

Mimo Itálii zcela převládají v 18. století korunovace v Polsku (celkem 27), následují české země s třemi uskutečněnými korunovacemi (*Svatá Hora*, *Svatý Kopeček u Olomouce* a *Madona od sv. Tomáše v Brně*) a již zmíněné *Panna Maria z hory Tersatto* v Dalmácii a *Panna Maria Guadalupská* z Mexika.

V 19. století převládají korunovace ve Francii (celkem 16), která se pomalu vzpamatovávala z Velké francouzské revoluce. Mimo Francii se také např. uskutečnila významná korunovace *černé madony Montseratské* ve Španělsku dne 11. září 1881 a první korunovace

⁵⁰ BONCI, Paolo. *Madonne coronate*, s. 103.

na exotických Kanárských ostrovech – *černé madony z Candelarie* na ostrově Tenerife dne 14. července 1889.

Ve dvacátém století jsou korunovace milostných mariánských obrazů spjaty zejména se Svatým otcem Janem Pavlem II., který během svého pontifikátu osobně korunoval několik desítek mariánských obrazů v celé Evropě⁵¹ a svou autoritou schválil nový korunovační řád obrazů Blahoslavené Panny Marie „*Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis*“, který v roce 1981 nahradil původní korunovační řád ze 17. století.⁵²

5. Korunovace zázračné sošky Panny Marie Svatohorské⁵³

5.1 Dosavadní stav bádání

Podle dochovaných rukopisných záznamů je zřejmé, že první korunovace mariánské milostné sochy v českých zemích, schválená vatikánskou kapitulou, se odehrála na Svaté Hoře u Příbrami v roce 1732.⁵⁴ Vzhledem k tomuto významnému prvenství a novým skutečnostem, které vyvstaly během vědecko-výzkumného pobytu ve Vatikánské knihovně si tuto slavnou historickou událost přiblížíme obsáhleji.

Milostným či zázračným vyobrazením byla již v minulosti věnována celá řada publikací a rukopisných záznamů. V 17. a 18. století

⁵¹ 21. května 1995 byla Janem Pavlem II., jako jediná v českých zemích, korunována socha Staré Matky Boží Žarošické.

⁵² VRABELOVÁ, Dana. *Korunování milostných mariánských obrazů*, s. 118.

⁵³ Milostná soška Panny Marie Svatohorské byla spíše vyřezána nožem než řezbářským nástrojem. Vznikla pravděpodobně ve 14. století, kdy se objevuje prolomení figur ve tvaru „S“ a vyklonění na levou či pravou stranu jako např. socha Madony Plzeňské. Možná i proto vznikla v minulosti domněnka, že byla vytvořena Arnoštem z Pardubic. Poprvé tuto domněnku vyslovil Jan Pošmurný T. J., jenž byl toho přesvědčení, že Arnošt sám ji zhotovil dle vzoru sošky P. Marie ve chrámu Kladském, kterou od chlapectví měl ve zvláštní lásce. BALBÍN, Bohuslav. *Diva Montis Sancti seu origines et miracula magne dei hominumque matris Mariae, que in Sancto Monte Regni Bohemiae ad Argentifodinas Przibramenses*. Pragae 1665, tuto možnost připouští, ale nehájí ji. Uvádí, že milostná soška byla zhotovena roku 1348 nejspíše na zámku v Příbrami. Stejný záznam najdeme také v urbáři Rožmitálského panství z roku 1740. HOLAS, František Xaver. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě...*, se odvolává na rukopis neznámého jezuita *Synopsis historiae Sacramontanae*, v kterém se výslovně uvádí, že Arnošt z Pardubic sošku nezhotovil.

⁵⁴ BAV, ACSP. *Madonne Coronate* 6. sv., fol. 184–188.

vznikají zejména tzv. *Mariánské atlasy*,⁵⁵ řádová kompendia, oslavující sochy a obrazy v chrámech církevních řádů, rukopisná *Diária* či *Knihy zázraků*⁵⁶ jednotlivých milostných obrazů. Na Svaté Hoře se jedná zejména o *Diarium Residentiae in Sacramonte*⁵⁷ a *Compendiaria descripto de gloriosissimo actu, Coronationis B. V. Deipare, In Monte Sancto Societatis JESU in Regno Bohemiae, Die 22. Junii, Anno Domini 1732*.⁵⁸ U příležitosti slavných korunovací milostných mariánských obrazů v českých zemích vyšla také celá řada slavnostních tisků a grafických listů. O průběhu slavné korunovace milostné sošky Panny Marie Svatohorské pojednává spis *Regina Coeli, Corona Gloriam et Majestatis Super Creaturam universam Exaltata in Caelis, Maria ritu Vaticano prima in Regno Bohemiae in S. Monte Corona Regali Aurea Coronata*.⁵⁹ Při příležitosti korunovace Panny Marie Svatohorské byla také vydána slavnostní rytina A. Birckharta:⁴⁰ *Korunovace Panny Marie Svatohorské*, jejímž objevem a podrobným ikonografickým rozbořem, s odkazem na korunovační spis Stanislava Petržilký *Odražená záře Marye Panny na Nebi od Boha Korunované...*,⁴¹ jsem se již zabývala ve své diplomové práci.⁴² Přípravy a následný průběh slavné korunovace Panny Marie Svatohorské

⁵⁵ GUMPPENBERG. Atlas Marianus sive de imaginibus Deiparae per orbem christ. Miraculosus. Ingolstadt Lucas Straub, 1655; SARTORIUS Augustin. Marianischer Atlas. Praha: Collegium S. Norberti, 1717.

⁵⁶ *Svatohorská kniha zázraků* (1659–1773) rukopis v českém, latinském a německém jazyce, Národní archiv Praha, fond Řádu Redemptoristů, sign. P 152,O 1-VI/1–574, Kult Panny Marie (1659–1773), krabice 102–105, inv. č. 218.

⁵⁷ *Diarium Residentiae in Sacramonte I.*, latinský rukopis, Národní archiv Praha, Řád Redemptoristů, sign. p. č. 104.

⁵⁸ *Compendiaria descripto de gloriosissimo actu, Coronationis B.V. Deipare, In Monte Sancto Societatis JESU in Regno Bohemiae, Die 22. Junii, Anno Domini 1732*, latinský rukopis, knihovna Strahovského kláštera, sign. SK AP XII. 1.

⁵⁹ *Regina Caeli, Corona Gloriam et Majestatis Super Creaturam universam Exaltata in Caelis, Maria ritu Vaticano prima in Regno Bohemiae in S. Monte Corona Regali Aurea Coronata*, Pragae 1732, Strahovský klášter Praha, sign. SK BS I 53, kniha 2.

⁴⁰ Leptaný mědiryt 440 × 650 mm, značeno vlevo dole: Jos: Moravinus delin: Birckhart. sculp: Prag., vpravo: Mariani Servi / Antony Brückner / Civis Przbiamensis. Sbírká Strahovského kláštera, sign. GS 175 (40/65–186).

⁴¹ PETRŽILKA, Stanislav. *Odražená záře Marye Panny na Nebi od Boha Korunované, na Zemi mnohejma zázrakama osvícenej Obraz, z obzvláštního povolení a zásluh mnohých zázraků na Zemi Korunovanéj. Na Svatý Hoře slavného Tovaryšstva Ježíše v Království Českým nad Příbramí skrze Vítězné stavení v Společnosti Nočních Kunstovních Ohňů jakožto hořící lásky a radosti Svědkův ozdobným vyobrazením vysvětléná v srdci téhož Města na Rynku dne 22. měsíce června, kteréžto Den Marii Nebe KráloVnV KorVnoV VCtII.*, Pragae, 1732.

⁴² VRABELOVÁ, Dana. *Korunování milostných mariánských obrazů*, s. 39–49.

zaznamenal také Ignatio Popp SJ ve své knize *Historia Divae Virginis in Monte Sancto*⁴⁵ a František Xaver Holas v monografii *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*.⁴⁴

Doposud nejkompexnější pohled na problematiku vztahu obrazu a kultu v barokních Čechách, vrcholící v barokních religiózních slavnostech jako jsou korunovace, jubilejní slavnosti či objevení obrazu nebo sochy, podává Prof. Jan Royt ve své knize: *Obraz a kult v Čechách, 17. a 18. století*,⁴⁵ na kterou navazuje tento příspěvek.

5.2 První korunovační obřad v českých zemích schválený vatikánskou kapitulou

Svatohorští jezuité po prostudování podmínek vydaných vatikánskou kapitulou usoudili, že se mohou ucházet ve Vatikánu o korunovaci madony Svatohorské. Provinciál P. Jan Seidel pověřil svatohorského superiora P. Prokopa Příhodu, aby připravil podklady potřebné pro korunovaci. Ten, na základě pramenů,⁴⁶ sestavil seznam osvědčených zázraků a důkazy starobylosti úcty a vše zaslal arcibiskupské konzistoři do Prahy, která po opětovném prozkoumání zaslala žádost vatikánské kapitule do Říma.⁴⁷ Vatikánská kapitula korunovaci schválila a vydala dne 30. prosince 1731 korunovační dekret podepsaný papežem Klementem XII. Korunovační dekret uvádí v latinském originále⁴⁸ P. Ignatius Popp ve své *Historii Divae Virginis in Monte Sancto*⁴⁹ s titulní anonymní rytinou korunované sošky Panny Marie Svatohorské, adorované Arnoštem z Pardubic a sv. Ignácem.⁵⁰

⁴⁵ POPP, Ignatio. *Historia Divae Virginis in Monte Sancto a P. Ignatio Popp S. J.* Praha: Academia, 1758.

⁴⁴ HOLAS, František Xaver. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Matice Svatohorská, 1929.

⁴⁵ ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách*.

⁴⁶ *Synopsis historiae sacramontanae*, latinský rukopis, Národní archiv Praha, sign. P 131; *Diarium Residentiae in Sacramonte I.*, latinský rukopis, Národní archiv Praha, Řád Redemptoristů sign. P 104.

⁴⁷ BAV, ACSP. *Madonne Coronate* 4. sv., fol 185, žádost ze dne 26. listopadu 1731 je podepsaná: Daniel Joseph Maÿer, arcibiskup pražský.

⁴⁸ Český překlad korunovačního dekretu uvádí: HOLAS, František Xaver. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*, s. 336–337; ROYT, Jan. *Obraz a kult*, s. 133–134; VRABELOVÁ, Dana. *Korunování milostných mariánských obrazů*, s. 32.

⁴⁹ POPP, Ignatio. *Historia Divae Virginis in Monte Sancto*, s. 166–167.

⁵⁰ Mědiryt na papíře, značeno vlevo dole: Ernatus I. Archiep: Prag: Fundavit, vpravo dole: S. Ignatius illustravit, pod lištou nápis: DEI PARA THAV MATVRGA De Monte Sancto.

Já níže psaný posvátné basiliky knížete Apoštolů kanovník, a nejdůstojnější Kapituly tajemník dosvědčuji, že v knize dekretů, v níž zapsána jsou všechna usnesení kapituly, nalézá se následující odstavec:

V neděli, 30. prosince 1731.

Nejosvícenější a nejdůstojnější Páni, Páni kapitulárové shromáždění za příčinou rozšíření úcty k Panně a Rodičce Boží v krajích nevěřících dobrotivě přivolili, aby socha téže Nejblahoslavenější Panny nesoucí na ruce Synáčka, vystavená ve Svatohorském kostele důstojných otců Tovaryšstva Ježíšova v arcidiecési pražské již po sto let zázraky proslulá, jež svědectvím Vikáře kapitulního stvrzeny jsou, na jejich vroucí prosby zlatou korunou korunována byla, postarají-li se o to, aby dvě zlaté korunky s odznaky nejdůstojnější kapituly Vatikánské nákladem a výlohami za pokladny téhož kostela svatohorského pořízeny byly.

Pročež svěřeno bylo slavnostní korunování jménem Nejdůstojnějších Pánů s plnomocenstvími k tomu potřebnými nejosvícenějšímu a nejdůstojnějšímu pánu Rudolfovi ze Šporků, biskupovi Adratskému. Na svědectví toho...⁵¹

V Římě, 2. ledna 1732

J. Oliver, kanovník a sekretář

Korunování svatohorské milostné sošky bylo svěřeno světicímu biskupovi Rudolfovi hraběti Šporkovi a stanoveno na třetí neděli po sv. Duchu, která toho roku připadla na 22. června.

Ke slavnosti jezuité přizvali zvláštními listy metropolitní kapitolu sv. Víta v Praze a další významné preláty, opaty a členy kapitul, aby mohly být po celou dobu slavnosti konány pontifikální bohoslužby. Pozvání také obdrželo mnoho světských hodnostářů.

Chrám na Svaté Hoře byl nádherně vyzdoben a ozářen mnoha svícny. Stěny zdobily štíty s dvanácti znameními zodiaku, doprovázenými symboly, epigramy a přípisy. Ve středu chóru byl epigraf: *Koruna z dvanácti hvězd*. Kolem koruny pak dvanáct znamení zvěrokruhu obětovaných královně.⁵²

Svatohorští jezuité se také rozhodli postavit příležitostně slavo-brány, k čemuž povolali z Prahy malíře Františka Miellera a Karla

⁵¹ Originál listiny se nachází v BAV, ACSP *Madonne Coronate.*, sv. 6., fol 184.

⁵² ROYT, Jan. *Obraz a kult*, s. 138.

Langera. Na slavnostní slavobrány věnovala kněžna Eleonora Mansfeldová sedmdesát stromů.⁵³ Dne 3. dubna bylo magistrátu oznámeno datum slavnosti. Se souhlasem purkmistra byl pro slavnostní střelbu z hmoždířů vybrán vrch Kalvárie. Sto kusů hmoždířů menšího kalibru a některé hmoždíře větší zapůjčil Baltazar Donhammer, správce panství hraběte Vratislava z Mitrovic. Pořádek během slavnosti měl udržovat Caraffův pluk, pobývající v Příbrami. Dále byli pozváni hudebníci a zpěváci z Prahy, komponovány slavnostní skladby, skládány ódy, básně, hymny, epigramy a různé nápisy.

K větší ozdobě a slávě svatohorské Madony byl z Menšího Města pražského povolán roku 1723 na Svatou Horu zlatník Ferdinand Schachtl, u kterého byl objednán nádherný stříbrný trůn s tepanými krásnými ozdobami a pancíř z ryzího zlata. Obdržel k tomu deset zlatých řetězů a veškeré dukáty z chrámového pokladu. Schachtl vyhotovil pancíř během čtyř měsíců a 27. října jej přinesl, společně se svým tovaryšem na Svatou Horu, aby vyzkoušel, zda dobře sedí. Následující den obdržel velké množství drahokamů a perel k jeho výzdobě a vrátil se zpět do Prahy, aby dílo dokončil. Hotový pancíř přinesl zlatník na Svatou Horu 24. června 1724.⁵⁴ Patres však nebyli spokojeni s vysokým obnosem, který Schachtl požadoval za práci a účet zaplatili teprve po dlouhém vyjednávání. O výši účtu ale „Diária“ nehovoří.

Roku 1734 bylo do hořejší části pancíře vloženo zlaté srdce se smragdem, do něhož zlatník vyryl jméno dárkyně:

⁵³ O podobě slavobran se dovídáme např. z Poppovy Historie: POPP, Ignatio. *Historia Divae Virginis in Monte Sancto*, s. 184–191. Podrobným popisem a ikonografickým rozбором všech Svatohorských slavobran se zabývá také: ROYT, Jan. *Obraz a kult*, s. 136–147. Podobu slavobrány před průčelím chrámu na Svaté Hoře, známe i z obrazu ze svatohorské residence, který publikoval: KOPEČEK, Josef. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. Tento obraz ale neodpovídá popisu v Poppově Historii, je tedy možné, že se jednalo o původní návrh, který byl později pozměněn. V uměleckých sbírkách Strahovského kláštera se dochovala nádherná devoční rytina, objednaná přibramským občanem Antonínem Brücknerem, kterou dle předlohy Jos. Moraviniuse, vyryl Antonín Birckhart. Na památku korunovace sošky Panny Marie na Svaté Hoře byla vydaná v roce 1733. Na rytině je zobrazena Korunovace Panny Marie Svatohorské, jenž odpovídá popisu slavobrány na přibramském náměstí. (Leptaný mědiryt 440 × 650 mm, značeno vlevo dole: Jos: Moravinus delin: Birckhart. sculp: Prag., vpravo: Mariani Servi / Antony Brückner / Civis Przibramensis. Sbírká Strahovského kláštera, sign. GS 175 (40/65–186). Podrobný ikonografický rozbor této rytiny uvádí: VRABELOVÁ, Dana. *Korunování milostných mariánských obrazů*, s. 59–49.

⁵⁴ HOLAS, František Xaver. *Dějiny poutního místa*, s. 338.

„*ELEON. S.R.I. PRINC VIDVA DE SCHWARTZENBERG. 1734.*“, to je kněžna Eleonora ze Schwarzenbergu, vdova po Adamu Františku Schwarzenbergovi, nešťastnou náhodou zastřeleném 10. června 1732 na honu u Brandýsa císařem Karlem VI.

Pancíř se dochoval do dnešních dnů má výšku 47 cm je zdoben stylizovanými rostlinnými motivy, drahokamy, perlami a emailovými medailonky. Nad smaragdem ve zlatém srdci je z levé a pravé strany umístěn monogram „MA“. Dnes navrácen z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze řádu redemptoristů na Svatou Horu. Bohužel některé vzácné kameny a perly byly během let ztraceny.⁵⁵

Roku 1732 byly u téhož zlatníka zhotoveny také korunky pro milostnou sošku, posázené drahokamy, dle vzoru osobní císařské koruny Rudolfa II.⁵⁶ Korunka pro Pannu Marii Svatohorskou má výšku 12,5 cm a pro Jezulátko 9 cm.

Korunky nechala zhotovit Eleonara ze Schwarzenbergu. Na kartuši korunky Panny Marie je papežský znak a rytý nápis: *CORONATA ANNO 1732 22 JUNI.*

Korunovační skvosty velice ztenčily chrámový poklad, bylo na ně vydáno téměř veškeré jmění svatohorských jezuitů. Korunky totiž nebyly hrazeny ze Sforzovy nadace, ale na základě korunovačního dekretu, uvedeného výše, pořízeny vlastním nákladem otců svatohorských. V Římě pak byly pouze posvěceny. Ale jak správně praví dějepisec Svaté Hory P. Ignatio Popp: „... *zůstaly tyto skvosty součástí chrámového pokladu a ubylo-li na váze zlata, přibýlo zase na umělecké práci, která má v očích znalce cenu velikou.*“⁵⁷

⁵⁵ UREŠOVÁ, Libuše. *Katalog Praha*, č. kat. 20. Praha: UMPRUM, 1974; UREŠOVÁ, Libuše. Tři kapitoly o uměleckém řemesle v českém baroku. In VLNAS, Vít (ed.). *Sláva barokní Čechie*. Katalog výstavy. Praha: Národní galerie, 2002, s. 217; STEHLÍKOVÁ, Dana. *Katalog Praha 2001*, č. kat. 1/2. 135. Praha, 2001, s. 135; STEHLÍKOVÁ, Dana (ed.). *Bohemia Sancta. Poklady křesťanského umění z českých zemí*. Katalog výstavy. Praha: Lidové noviny, 2004.

⁵⁶ Arcivévoda Rudolf byl v září 1575 korunován v chrámu sv. Víta za českého krále, od roku 1572 král uherský. 1. listopadu téhož roku následovala pak v Řezně volba za římského krále. Giuseppe Arcimboldo, dvorní malíř císaře Maxmiliána II., obě události zažil a zachytil na svých kresbách. Zvláštní pozornost pak věnoval oběma korunám, svatováclavské a říšské. Na této Arcimboldově kresbě „Rudolf II. jako císař římský a král český“ datované do let 1575–1576, můžeme pak porovnat do jaké míry se zlatník Schachtl při výrobě korunek pro P. Marii Svatohorskou, nechal skutečně inspirovat. Kresba se nachází v Národním muzeu v Praze, oddělení starších českých dějin.

⁵⁷ POPP, Ignatio. *Historia Divae Virginis in Monte Sancto*, s. 170.

O podobě císařských korunek a stříbrného trůnu, vypovídá velmi pěkná rytina A. Birekharta z roku 1732, dochovaná ve sbírkách řádu redemptoristů na Svaté Hoře.⁵⁸ Oproti tomu na Küsselově rytině,⁵⁹ z knihy Bohuslava Balbína *Diva Montis Sancti...*,⁶⁰ je soška Madony Svatohorské vyobrazena s gotickými korunkami, stejně tak, jako na údajném obraze Karla Škréty nedávno objeveném ve svatohorské residenci.⁶¹

⁵⁸ Mědiryt na papíře, zn. vpravo dole: Birekhart fc: Praga. Pod lištou text: *Vera Effigies miraculosa Statua B. Virginis Sacro=Montana P. P. Societatis IESU in Bohemia [...] coronata [...] Ano 1732. die 22. Junii.* Jedná se o pamětní svatý obrázek vydaný pro poutníky u příležitosti slavné korunovace. Na obrázku je znázorněna právě korunovaná soška Panny Marie Svatohorské, stojící na stříbrném trůnu, ozdobeným monogramem IHS. V pozadí je vyobrazeno město Příbram, s chrámem na Svaté Hoře.

⁵⁹ Mědiryt na papíře zn. vpravo dole: L. Georg Ssicha del: Matt. Küssell Sculp: Pod rytinou trojjazyčný text: *Pravý obraz Blahoslavený Panny Marie na Svaté hoře nad Příbramí z kaple Arnošta I. arcibiskupa Pražského, věky sem přenesený, nyní pak velikými zázraky se skvoucí.*

⁶⁰ BALBÍN, Bohuslav. *Diva Montis Sancti seu origines et miracula magne dei hominumque matris Mariae, que in Sancto Monte Regni Bohemiae ad Argentifodinas Prizibramenses.* Praga 1665.

⁶¹ Údajný Škrétův obraz byl objeven 3. února 2000, kdy restaurátor Mgr. Jan Chejn za účasti rektora Sv. Hory Mgr. Stanislava Příbyla CSsR a Josefa Kopečka provedl průzkumovou sondu plátna z konce 19. století s vyobrazením P. Marie Svatohorské. Velké plátno viselo na chodbě proboštství v 1. patře, vysoko nad jedněmi dveřmi. Polopostava letícího anděla při levém okraji se stvolem lilie v pravé a kyticí v levé ruce připomínala podobné polopostavy dřívějších Škrétových děl. Tato okolnost vyvolala tušení a následně podrobné prozkoumání obrazu pomocí sond. Již po první sondě byl obraz prohlédnut i z druhé strany, kde, k údivu všech místo pouhého plátna, byla veduta Příbramí s původní starou kapličkou na Svaté Hoře. Kaplička je umístěna do středu obrazu a její silueta se výrazně uplatňuje na světlé obloze. Nad tím, v horní části obrazu na pozadí tmavých mraků, se vznášá anděl nesoucí v rozepjatých rukou pásku s nápisem *MONS SANCTUS*. Pod Svatou Horou je veduta Příbramí a zcela dole dva šlechtické erby s korunkami, zachovalé ale pouze z poloviny. Jako nejpravděpodobnější datum vzniku obrazu se uvádí rok 1647 a je tak nejstarším vyobrazením Svaté Hory, za které byl doposud pokládán grafický list podle kresby P. Benjamina Schlayera v knize Bohuslava BALBÍNA: *Diva Montis Sancti* z roku 1665. Vznik rytiny můžeme klást do doby mezi lety 1653 (již je na ni zobrazena zvonice) a počátek nové výstavby u poutní kaple. Objevený obraz není signován ani datován, ale je nepochybně starší, můžeme ho klást do doby mezi lety 1647–1652. Na přední straně obrazu se teprve během restaurování a odstranění dvou přemalob podařilo odrýt původní rané barokní údajně Škrétovu malbu Panny Marie Svatohorské obklopené anděly. Soška PM a synáčka je korunována zlatými korunkami, ještě gotického tvaru, které odpovídají soupisu cenností pokladu Svatohorského z roku 1650. První přemalba byla provedena již v roce 1732, kdy gotické korunky byly nahrazeny barokními. Druhá zásadnější přemalba byla provedena zřejmě Janem Umlaufem, který v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století přemaloval nebo nově namaloval většinu oltářních obrazů na Svaté Hoře. Obraz je dnes vystaven v Hornickém Muzeu v Příbramí.

Korunky byly připraveny a velká liturgická slavnost mohla být zahájena. Světící biskup pražský Jan Rudolf hrabě Špork, korunovatel pověřený vatikánskou kapitulou, přijel do Příbrami již 19. června a byl za zvuku trub uveden na Svatou Horu, kde ho uvítal superior Prokop Příhoda slavnostní řečí. Po té se opět za zvuků trub odebral do chrámu, kde pokropil všechny přítomné svěcenou vodou, načež poklekl před oltářem a vokalisté zapěli oblíbenou píseň *Vesel se Královno Svatohorská*. Následovalo požehnání Nejsvětější svátostí a po něm opět zazněly další sloky písně. Po jejím doznění byla podána svatohorská Madona korunovateli k políbení a po opakování písně *Vesel se Královno Svatohorská* také všem ostatním hostům. V sobotu před korunovací vysvětil světící biskup Špork tři oltáře v postranních kaplích a sloužil u oltáře Navštívení Panny Marie slavnou pontifikální mší svatou. Po loretánské litanii před milostnou sochou, ve čtyři hodiny odpoledne, biskup Špork udělil požehnání. Přes celou noc zpívali v chrámu zpěváci z Prahy, zněla střelba z hmoždířů a slavobrána se skvěla ozářena fakulemi. Noc před korunovací tak byla proměněna v den a byla pravou vigilií. Jen málokdo té noci zamhouřil oko.

Korunovace byla započata slavnostní přísahou superiora Prokopa Příhody, za přítomnosti březnického rektora P. Jakuba Kratochvíla, přednesená ve svatohorské residenci korunovateli hraběti Šporkovi, dle pravidel korunovačního aktu vydaného vatikánskou kapitulou. Přísaha zněla:

„Já Prokop Příhoda z Tovařystva Ježíšova, zřízený superior residence svatohorské i kostela blahoslavené P. Marie na Svaté Hoře téhož Tovařystva, slibuji a přísahám jménem svým i nástupců svých, že koruny zlaté pro slavné korunování naší divotvorné sochy blahoslavené Panny Marie na téže Svaté Hoře od nejdůstojnější a nejosvícenější kapituly Vatikánské v Římě vydané, na hlavě Panny a jejího syna, Pána našeho Ježíše Krista, navždy zachovám, a kdyby jakýmkoliv způsobem v ztrátu přišly, je znovu ze zlata zhotoviti dám spolu s vyrytým znakem svrchu dotčené nejdůstojnější kapituly Vatikánské. Dáno na Svaté Hoře v Čechách dnešního dne 22. června 1732. K tomu mi dopomáhej Bůh a tato svatá evangelia Boží.“⁶²

⁶² BAV, ACSP *Madonne Coronate*. sv. 6, fol. 186.

Vlastní korunovační slavnost byla zahájena slavnostním průvodem ze svatohorské residence o osmé hodině ranní. V čele průvodu kráčeli členové Tovaryšstva Ježíšova, světší kněží a zpěváci v nádherných oděvech, držíce v rukou pochodně. Těsně před biskupem šli kanovníci s korunkami, před nimi P. Prokop Příhoda a P. Jakub Kratochvíl. Za nimi pak svědkové přísahy⁶⁵ a členové příbramského magistrátu. V kostele nejprve biskup poklekl před oltářem na ozdobné klekátko a modlil se k Panně Marii Svatohorské. Po té usedl na trůn a kanovník Jan Matěj Hollan přečetl přísahu rektora i superiora a korunovační dekret vatikánské kapituly pověřující hraběte Šporka korunovací. Po přečtení listin byly korunky posvěceny dle předepsaného ritu. Korunovatel zapěl církevní hymnus: *O gloriosa Virginum* a čtyři sbory zpěváků a hudebníků pokračovaly ve zpěvu této písně, když se průvod ubíral kolem chrámu do Martinické kaple. Mezi tím superior přenesl milostnou sošku do této kaple, kde ji postavil na nádherný stříbrný trůn na oltáři a sňal ji z hlavy dosavadní korunky. Po příchodu do kaple biskup poklekl před korunovačním oltářem a opětovně se modlil ke svatohorské madoně, šlechta zaujala své místo na letním kůru a davy lidí zaplnily veškeré volné prostory. Biskup okouřil milostnou sošku kadidlem, povstal a zapěl počátek hymnu: *Ave Maris stella*, v němž pak pokračovali zpěváci. Následovala vlastní korunovace provázená vzdechy a pláčem věřícího lidu. Hrabě Špork vzal nejdříve menší korunku a položil ji na hlavičku Ježíška, po té vložil druhou korunku na hlavu Panny Marie. Po ukončení hymnu se biskup pomodlil předepsanou modlitbu a zapěl slavné *Te Deum*, doprovázené vířením bubnů, zvukem trubek a střelbou z hmoždířů. Po *Te Deum* se biskup pomodlil za mrtvé, zvláště pak za zakladatele korunovačních obřadů milostných soch a obrazů hraběte Alessandra Sforzu. Když nastalo ticho, vystoupil korunovatel na trůn a latinsky přednesl slavnostní kázání na téma 10. verše 21. kapitoly knihy *Zjevení: I vznesl mne v duchu na horu velikou a vysokou*, a na podkladě veršů Ezechiela (16,12): *Dal jsem korunu okrasy na hlavu tvou*,

⁶⁵ Svědky přísahy dále byli: Jan Matěj Hollan, kanovník u sv. Víta, arcinotář apoštolský, Antonín Michal Kajo, přísežný apoštolský arcinotář, kanovník u sv. Víta v Praze a u sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi, hrabě z Kokořova, předseda apelací, hrabě z Oppersdorfu, hejtman krajský, hrabě Kounic a Astrfeld, zpravodaj u císařského dvora a kanceláře české a František Karel Bechyně, hejtman. Svědkové podepsali a svými pečeti potvrdili příšežní listinu sepsanou Janem Matějem Hollanem.

vyličil význam korunovace.⁶⁴ Na závěr své řeči vybídl přítomné, aby zůstali věrni královně nebes a pronesl prosbu k Panně Marii Svatohorské, aby Svaté Hoře, slavnému Království českému a všem zbožným byla vždy nakloněna a všechny pravověrně smýšlející v ochranu svou pojala.

Korunovateli též poděkoval P. Prokop Příhoda. Za zpěvu písně *Vesel se Královno Svatohorská*, se biskup oblékal do posvátného mešního roucha. Když osm zpěváčků dozpívalo píseň, přistoupil biskup k oltáři a sloužil slavnou pontifikální mši svatou. Pro „lid obecný“ pak přednesl chvalořeč na Matku Boží kanovník Antonín Michael Kajo. Krátce po poledni se biskup, duchovenstvo a šlechta odebrali na hostinu, při které hrála hudba a střílelo se z děl.

Odpoledne před slavnými nešporami přišlo na Svatou Horu procesí z Příbrami, které doneslo svíci vážící 140 liber. Slavné nešpory vykonal hrabě Špork. Po nešporách byla milostná soška nesena v průvodu na své obvyklé místo. V průvodu kráčeli *cechové příbramští* se svými korouhvemi, za nimi pak příbramský magistrát. Po nich následovali kněží oděni v liturgická roucha. Za nosítky se soškou kráčeli kanovníci metropolitní kapituly a biskup Špork. Za biskupem pak následovala šlechta a ostatní hosté. Při průvodu byly mezi lid rozdávány obrázky korunované P. Marie, medailonky a penízky s odpustky. Mezi tím průvod došel do chrámu k hlavnímu oltáři. Svatohorští zpěváčkové zazpívali *Zdravas* a slavné kázání držel kněz jezuita z Prahy. Zpovídalo se dlouho do noci, zatímco v chrámu byla podávána milostná soška k políbení. Večer se opět rozezněla Svatá Hora písněmi a hudbou, zářilo tisíce světél, pochodní a ohňů, rachotily hmoždíře stejně tak, jako den před tím.

Korunovační slavnost trvala osm dní a ani přes velká vedra, která v těch dnech panovala, neubývalo poutníků ani návštěvníků. Program bohoslužeb byl každý den stejný jako o hlavní slavnosti jen s tím rozdílem, že místo kázání po nešporách bylo udělováno svaté biřmování. V pondělí večer zaplály barevné ohně a horní úřad pořádal ohňostroj.⁶⁵

Velice pěkně zakončil své vyprávění o slavné korunovaci Ignác Popp ve své Historii:

⁶⁴ POPP, Ignatio. *Historia Divae Virginis in Monte Sancto*, s. 193–194.

⁶⁵ Srov. ROYT, Jan. *Obraz a kult*, s. 147–155.

„Toto je souhrn vzpomínek na korunovaci stejně svatou jako slavnou, aby zbožnost nebyla v ničem menší nežli sláva. Korunou Vatikánskou, nebo jinou místo ní svatá Panna korunována býti nemůže. Může však býti korunována zbožnou korunou lidu. O onen projev úcty ke sv. Panně naše doba potomstvo již připravila, ale z koruny lidu budoucím potomkům ničeho vzítí nemohla. Volno vždy bude potomstvu závoditi se svými předky láskou k Boží Matce Svatohorské, ano krásné bude, láskou je-li překonána. Kéž dá Bůh, abychom v úctě Matky Boží nikdy nebyli shledáni liknavými a nejméně na místě, které Bůh zázraky Matky Božské milosti ozdobil.“⁶⁶

6. Závěr

Předložený článek přiblížil výsledky heuristického výzkumu a následnou analýzu 36 svazků fondu *Madonne Coronate* uloženého v *Archivio Capitulo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně. Jedná se o rukopisné záznamy třisetpadesátileté historie korunovačních obřadů, mezi lety 1631–1981, během kterých bylo koncesováno vatikánskou kapitulou, celkem 1500 korunovací po celém světě. Pozornost výzkumu byla zaměřena zejména na korunovace uskutečněné na území střední Evropy v době baroka, na listiny ozřejmující založení nadace Alessandra Sforzy a první korunovace schválené vatikánskou kapitulou. Během badatelského pobytu v *Archivio Capitulo di San Pietro* bylo zjištěno, že tzv. „papežské korunovace“ se do střední Evropy rozšířily až počátkem 18. století. Z výzkumu dále vyplynulo, že nejvíce korunovací se ve střední Evropě událo na území bývalého Polsko-litevského společenství, kde se podařilo identifikovat celkem dvacet sedm korunovací a tři korunovace v českých zemích. Pokračující výzkum je dále zaměřen na výše uvedených třicet korunovací uskutečněných v době baroka na geografickém území střední Evropy.

⁶⁶ POPP, Ignatio. *Historia Divae Virginis in Monte Sancto*, s. 183.

RESUMÉ

DANA VRABELOVÁ

Coronation of Virgin Mary's images of Mercy

Royal insignia, the crown and the throne, given to the images of Virgin Mary of Mercy *for greater honor and glory*, symbolizes the earthly apex of Marian reverence and piety.

During the Baroque period, count Alessandro Sforza Pallavicini of Piacenza, an Italian nobleman, who was known since his youth for his great reverence to the Mother of God, came up with the idea of coronation Virgin Mary's images of Mercy. The Count Sforza foundation was established and the Pope placed it under the administration of the Vatican Chapter in St. Peter'. The Vatican Chapter published clearly formulated conditions for coronation. Accurate records of papal coronations Virgin Mary's images of Mercy between 1631–1981 are kept all over the world in the manuscripts "*Madonne Coronate*" held in dell'Archivio del Capitolo di san Pietro in the Vatican library.

Key words

Virgin Mary, imago, coronations, Sforza foundation, Vatican Chapter

RECENZE A ZPRÁVY
